

Ke kořenům kauzy NPŠ

prof. Ing. Radomír Mrkva, CSc.

K nekončícím diskusím o NPŠ přispělo také minulé číslo Veronicy. Již nadpisy příspěvků hýřily bonmoty, avšak lehkost, s jakou byly psány, zůstala nevyvážena skutečnými poznatky a argumenty. Ukazuje se, že převážná většina diskutujících (také v diskusních setkáních v Brně nebo Č. Budějovicích) nechápe, že používat termín „les“, potažmo „horská smrčina“ je velmi obecné a ekolog by se patrně měl vyjadřovat exaktněji. Stálo by za to akceptovat, že horské geobiocenózy a jejich typy jsou naprosto jedinečnými útvary. Vznikaly dlouhodobě a i přes určité výkyvy, kontinuálně, v závislosti na podmínkách půdních a klimatických. Rostliny i živočichové mají v těchto společenstvech své místo a svou jedinečnou funkci a v celku tyto kauzální vztahy vyúsťují do zajištění strategie zachování druhů a v širším měřítku spějí k zachování společenstva a jeho generační obměně. Ta se ve středoevropském prostoru, s výjimkou původních azonálních borových lesů, odehrávala v přírodních lesích zásadně postupnou obměnou, obvykle nejstarších nebo nemocných jedinců. Lesy, včetně těch horských a smrkových, se tudíž v našich podmínkách vyvinuly do stavu, že byly věkově i prostorově strukturovány, díky tomu se permanentně obnovovaly, a co je důležité, byly schopny se průběžně adaptovat.

Tolik k nekončícím, účelovým spekulacím, že nyní probíhají na Šumavě „přirozené procesy“, když les velkoplošně hyne. Že jde o „žádoucí disturbance“, bez níž není evoluce (Svoboda, 2011, Farda, 2011) (aniž by se brala v úvahu nesouměřitelnost současných desítek let se stovkami miliónů let celkového vývoje na Zemi). Všem diskutujícím „ekologům“ v kauze Šumava bych vřele doporučil alespoň prolistovat některé literární vědecké prameny (např. Míchal, Petříček, 1999), pokud nechtějí mít nálepkou ekologů a diletantů. Nelze přece tvrdit, že lesem je nárůst semenáčů, spekulovat zda je lepší, aby na ploše bylo 1 tis. nebo 90 tis. semenáčů (Hubený, Veronica č. 5/2011) nebo že přirozený les je „změť pokácených, či suchých nebo ohořelých stromů ... stejně jako majestátních velikánů, kde v podrostu čekají na svou příležitost mladé semenáčky“ (Hruška, Veronica č. 5/2011 – úporně se vynořuje otázka, kam na to ten stínový předseda vědecké sekce Rady NPŠ chodí).

Lesy na Šumavě v minulosti

V diskusích se také nebere v úvahu, že k ovlivnění Šumavy člověkem došlo již před několika stoletími při těžbě rud, posléze sklářství a všudypřítomnou lesní pastvou a nakonec lesním hospodářstvím. To vše zcela zrušilo přirozenou zonalitu lesů a zásadně decimovalo buk s jedlí. Podíl smrku, který se snadno na vytěžených plochách obnovoval a nespásal ho dobytek, postupně stoupal, takže kalamity, větrné a kůrovcové během 19. století vznikaly již v lese člověkem značně poznamenaném a tudíž nepřirozeném. Spekulovat, že „kůrovec je součástí dynamiky horských smrčin“ (Šamonil, Veronica č. 5/2011), odkazovat na převážně smrkový les na horách a na Šumavě (Jakuš, Veronica č. 5/2011) a na popisovaný stav v roce 1860, že šlo „o prvý les po pralese“ (Hubený, Veronica č. 5/2011), nevnímá časová měřítka. Poměrně častý a plošný výskyt stromů starších 200 let (Hubený) je důsledkem spíše tzv. toulavé těžby

a různě intenzivní devastace lesů člověkem dávno v minulosti, než důsledkem vichřic a kůrovce. Ten totiž po polomech vždy graduje a jak to dopadne, vidíme nyní velmi názorně. Nepřežijí starší, natož věkovité stromy. Zcela jisté ale nyní je, že po uhynulých smrčinách vzniknou nově opět jen smrkové, nakonec jednoetážové lesy bez struktury a věkové diferenciaci, které budou znovu a znovu obětí vichřic, nyní také sucha a kůrovce. To nebudou lesy přirozené, ale produkt sice těch nejušlechtilejších ideálů o divoké přírodě, v konečném důsledku ale antropicky devastované lesy a to způsobem, který Šumava doposud nepoznala.

Jak vznikly problémy se směřováním NPŠ

Při pohledu na pláň hynoucího lesa a pahýly suchých kmenů v nekonečném porostu trávy, přerušované mlazinami a místy nesmělými nárosty semenáčků smrku se ptáme. Co se to stalo a jak k tomu vlastně došlo, když v zadání při ustavení parku stálo, že se zde má zlepšit přírodní prostředí a přiblížit k přirozenému stavu. V tom smyslu byl také koncipován management, stavící na vědeckých poznacích, který měl lesy parku vrátit nebo alespoň přiblížit původnímu stavu a pak je ponechat samovolnému vývoji (Žlábek, Zatloukal, vedení NPŠ v letech 1994 až 2002). Vzpomeňme, že jako protipól této koncepci přišla Duha s ideologií, která má nepochybně základ ve světové ochraně přírody a zejména v Americe má základ v ochraně divočiny (rozuměj: původní, nedotčené přírody, která se podařila ochránit v tamních Národních parcích, velikých tisíce km²). Panevropskou odnoží této jistě ušlechtilé snahy se však stala značně pokřivená myšlenka jakési „Evropské divočiny“. Totiž názor, že když se už ve střední Evropě nedotčená příroda nedochovala, pak je třeba ji „vyrobit“. Jednoduše tak, že les (ale mohlo by to být vlastně i pole, úhor, prosívka, skládka odpadu) se ponechá bez lidské intervence a díky tomuto „nezasahování“ a přírodním procesům (stejně nepojmenovaným jako objekt, v němž by měly působit), vznikne „divoká příroda“ či „pustina“. Byla to také Duha, které se podařilo dosáhnout, aby byl NPŠ dost nepochopitelně zařazen do II. kategorie ochranných podmínek podle IUCN a tudíž po bok např. Amerických, naprosto přírodních parků. Jakmile se toho podařilo dosáhnout, bylo nutno ideologii divočiny v NPŠ precizovat a obhájit před veřejností, učinit ji atraktivní pro média. Po způsobu jiných ideologií se vytvořila podbízivá, emotivní hesla, které bylo třeba znovu a znovu dogmaticky obhajovat a propagandisticky šířit. „Ponechme přírodu přírodě, protože ona ví, co je třeba“, „V Národním parku se přece nezasahuje“ apod. Ideologie slavila úspěch, politicky se prosadila pomocí „zelených“ ministrů a jimi dosazených ředitelů. S rozvíjející se gradací kůrovce, „architekta přirozeného lesa“, začala stoupat aktivita vědců – ekologů, kteří měli dokázat, že hynutí lesa a všechny následné efekty jsou „normální“. Život však tyto argumenty smetl, gradace sama nezanikla, odolné smrky neexistují, entomofágní houby se neosvědčily, víceméně původní ekosystémy zůstaly rozvrácené, biotopy živočichů zanikly atd. Zůstaly pouze trapné spekulace, nevěrohodné, diskusní a účelové výsledky, dosažené za stovky milionů korun a pachůť po klientelismu a korupci. Závěrem lze říci, že diskuse, zvláště „vědecká“ (rozuměj ve službě Duhy), o směřování NPŠ byla trapnou fraškou a nemohla nikdy

vést ke konsensu. NPŠ se stal vlajkovou lodí Duhy a prosazovaných dogmat a jak známo, o těch se nediskutuje.

Zůstaly ale otázky pro politiky a pro celou naši společnost. Aniž bychom snižovali význam nevládních neziskových organizací a jejich mnohdy prospěšných aktivit, je třeba se ptát, zda je možno stavět státní politiku ochrany přírody pouze na ideologických základech, které se budou týkat pouze jednoho z chráněných území. Zda je možno dát na názory skupiny lidí, kteří se všemocně snaží propagandisticky prosadit a ovlivnili již část společnosti. Že jen oni vědí, co je PŘÍRODA, jak by si počínala a jak ji chránit před lidmi. To vše hlavně na základě emotivních pohnutek a pocitů, byť dodatečně „obalovaných a zaštitěných vědou“. Uvážíme – li, že jde o součást světového hnutí, poněkud zamrazí, když si představíme, že tato sofistikovaně organizovaná hnutí by jednou mohla naznat, že problémem PŘÍRODY jsou hlavně lidé, neskutečně se množící a devastující své životní prostředí, na planetě, která postupně a pomalu vysychá.

Význam lesů při řešení dopadů globální klimatické změny

Vraťme se ale na Šumavu a do jihočeské malebné krajiny, kudy kráčela historie a každá mez i starý strom poznaly lidskou ruku. Prozatím se hovořilo hlavně o významu území a lesů Národního parku pro ochranu přírody. Opakovaně a důrazně se ale poukazuje také na to, že jde (nyní již lze říci, že šlo) o kompaktní lesnatou krajinu a její neopakovatelný ráz, která byla a může být a patrně bude ještě více postižena a zbavena svého zeleného příkrovu - lesů. Hovoří se vodoochranné, retenční a zároveň desukční funkci lesů. Ukazuje se, že tuto stránku věci nelze pominout, natož zlehčovat v době, kdy dopady klimatické změny jsou již zřejmé, ba významnější, než se předpokládalo. Exaktně a vědecky bylo totiž také v případě Šumavy doloženo, že vegetace a voda mají přímý vliv na regionální klima a hydrologii. Obecně lze říci, že biosféra udržuje dynamickou rovnováhu ve složení atmosféry a podílí se výrazně na distribuci sluneční energie a vody na pevninách. Odvodnění a odlesnění zvyšují tok zjevného tepla (zvyšují teplotu) a snižují tok latentního tepla (výpar vody) – mění se tedy nejenom teplota, ale i množství vody v oběhu (Pokorný, 2010). Navíc je tady ohrožení dalšího významu lesů a sice, vázání uhlíku lesním ekosystémem a tím snížení skleníkového efektu, který CO₂ v atmosféře působí. Ideologicky podmíněný management lesů v NPŠ a jejich uhynutí a významné ovlivnění biomasy, sumárně nejméně na 20 tis. ha území, se nepochybně nepříznivě uplatnily a narušily stabilizaci koloběhu uhlíku. Pod dojmem mezinárodních závazků, které ČR pro řešení GKZ uzavřelo a s ohledem na dokumenty, které ČR realizuje, např. novou Politiku ochrany klimatu, je velkoplošná likvidace biomasy něčím neospravedlnitelným a je k neprospěchu věci, že zmíněné efekty a souvislosti dosud nebyly brány v potaz. V rámci emisní inventury skleníkových plynů (dle požadavku UNFCCC) a výpočtu emisí a propadů ze šesti sektorů se hodnotí také sektor Využívání území, změny ve využívání a lesnictví (LULUCF), kde se hodnotí, jak krajina a lesy mohou skleníkové plyny absorbovat (tím působit jejich „propady“). Je s podivem, že při prováděném hodnocení a emisní bilanci si problému odlesnění značné části Šumavy nikdo odpovědný nepovšiml, když v rámci řešení problému v Kjótském protokolu se ČR přihlásilo k řešení pomocí „lesnického managementu“ (Marek, 2011). Tomuto přístupu by se měl podřídit také management ochrany přírody a měly by to akceptovat orgány MŽP. Nelze přece na jedné straně experimentovat s emotivně laděnými pojmy, jako je „divočina nastolená nezasahováním“ a

díky tomu devastovat lesy NPŠ, když na straně druhé usilujeme o to, aby se lesy spravovaly způsobem, který umožní co nejvyšší kumulaci uhlíku.

Z tohoto pohledu se počáteční koncepce a plán péče, který stále nebyl nahrazen (Žlábek, Zatloukal), jeví jako velmi progresivní a nadčasový. Postupným obnovením zonality, původní dřevinné skladby a prostorové struktury lesů by vznikly nejen ekologicky stabilní lesy, ale i smysluplný Národní park. Přírodě by se mělo napomoci, aby se zachovala kontinuita vývoje. Člověk ji přerušil, člověk by to měl napravit. Spoléhat na vnitřní sílu PŘÍRODY je sice možné, ale s nadsázkou řečeno, je to jako byste usekali někomu ruce a nohy a čekali, že bude zase chodit.